

บทที่ 6

การเตรียมก่อนนำคดีขึ้นสู่ศาล

สืบเนื่องมาจากเหตุเมื่อถูกความมาติดต่อกันเป็นทนายความว่าต่างแก่ต่างให้ ก่อนที่จะนำคดีไปสู่ศาล ทนายที่ฉลาดต้องรู้จักเตรียมคดี นักศึกษาคงจะเคยได้ยินคำกล่าวที่ว่าคดีจะแพ้ชนะนั้นนอกจากพยานหลักฐานดีแล้ว ทนายต้องเตรียมตัวอย่างดีด้วย ในเบื้องต้นนี้จำเป็นจะต้องเข้าใจเสียก่อนว่าการเตรียมคดีคืออะไร เตรียมอย่างไร

ก) ความมุ่งหมายในการเตรียมคดี

การเตรียมคดี หมายถึงการเตรียมข้อเท็จจริง หลักฐานทั้งพยานบุคคลและพยานเอกสาร รวมถึงวัตถุพยานอื่น ๆ ที่จะทำให้นินิจฉัยเบื้องต้นได้ว่าคดีควรจะดำเนินไปในแนวทางที่ถูกต้องอย่างไร

นักศึกษาบางท่านอาจสงสัยว่าเตรียมไปทำไม ได้ประโยชน์อะไร เหตุผลที่ต้องเตรียมสืบเนื่องมาจากบุคคลที่เข้ามาติดต่อกันในสำนักงานอาจเป็นผู้ถูกโต้แย้งสิทธิหรือมีความเดือดร้อนอย่างแท้จริงที่จะต้องพึ่งความยุติธรรม เช่น ถูกหลอกหลวง ถูกโกง ถูกกล่าวหาโดยปราศจากมูลความจริง และในทางกลับกันอาจจะมิใช่ผู้บริสุทธิ์แต่ประสงค์จะอาศัยกฎหมายเป็นเครื่องมือก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น เช่น แก๊งฟ้องร้องกล่าวหาคนอื่น ตัวอย่างเช่น หญิงรับใช้กล่าวหายัดเยียดความผิดให้ชายผู้เป็นนายจ้างว่าทำมิดีมิร้ายต่อตนเพื่อหวังเรียกร้อยทรัพย์สินเงินทอง (Black mail) ถ้าเราได้สอบสวนข้อเท็จจริงซึ่งนักศึกษาคงจะทราบแล้วว่า การสอบสวนถือเป็นส่วนหนึ่งของการเตรียมคดี ทนายความก็จะได้ความจริงว่า ผู้เข้ามาใช้บริการเป็นสุจริตชนหรือไม่ ส่วนปัญหาที่ว่าจะได้ประโยชน์อะไรนั้น ประโยชน์ที่นอกเหนือจากที่กล่าวนี้มีแน่ ๆ ซึ่งนักศึกษาจะได้ศึกษาต่อไป แต่ในขั้นนี้ที่พอมองเห็นในเบื้องต้นนี้ ทำให้ผู้เป็นทนายความได้ประโยชน์ในด้านการพิจารณาว่าผู้ที่จะ

มาอ้างว่าความนั้นสุจริตหรือไม่ ซึ่งเป็นเรื่องช่วยในการตัดสินใจว่าควรจะได้รับเป็นนายให้หรือไม่ ประการใด

ข) เครื่องมือในการเตรียมคดี

ปัญหาที่น่าพิจารณาว่า ทนายความใช้อะไรเป็นเครื่องมือในการเตรียมคดี

ในเรื่องนี้ถ้าเปรียบเทียบการตรวจโรคของหมอกคน หรือที่เรียกว่าแพทย์ จะเห็นว่าหมอกคนได้เปรียบหมอกความมาก เพราะหมอกคนนั้นมีเครื่องมือวิทยาศาสตร์การแพทย์ช่วยเหลือมากมายทั้งหูฟัง, เครื่องตรวจคลื่นหัวใจในกรณีจะตรวจหัวใจ, เครื่อง X-RAY ฯลฯ เป็นต้น แพทย์อาศัยเครื่องมือเหล่านี้วินิจฉัยโรคเตรียมการรักษาอย่างถูกต้องได้ เพราะฉะนั้นหมอกความหรือทนายความก็จำเป็นต้องอาศัยเครื่องมือในการตรวจโรคเหมือนกัน แต่โรคชนิดนี้เป็นโรคทางใจ เราเปรียบคนที่ถูกฟ้องหรือจำเลยหรือโจทก์ก็ตาม คนเหล่านี้เปรียบเสมือนคนป่วยทางจิต ป่วยทางใจ ต้องการการเยียวยารักษาเหมือนกัน เพราะฉะนั้น เครื่องมือของหมอกความหรือทนายความก็ต้องมี สิ่งนั้นก็คือ การสอบสวน

เพราะฉะนั้น โดยสรุปแล้วการเตรียมคดีในเบื้องต้นนี้ ย่อมต้องอาศัยการสอบสวนข้อเท็จจริงและหลักฐานจากลูกความ และในแง่ของการปฏิบัติต้องดูด้วยว่า เป็นคดีอะไร เช่น คดีแพ่ง, คดีอาญา, คดีล้มละลาย และลูกความผู้นั้นอยู่ในฐานะอะไร เช่น ฐานะโจทก์, จำเลย ฯลฯ เป็นต้น แล้วจึงสอบสวนไปตามความเหมาะสม

ค) ที่มาของข้อเท็จจริง

ที่ว่าให้สอบสวนจากข้อเท็จจริง มีปัญหาว่าข้อเท็จจริงนั้นมาจากไหน

ข้อเท็จจริงที่ถูกต้องโดยปกติจะได้มาจากแหล่งสำคัญ ๆ 4 ประการ กล่าวคือ

1. ได้จากตัวความ
2. ได้จากพยานบุคคล
3. ได้จากพยานเอกสาร
4. ได้จากวัตถุพยาน

1) ได้จากตัวความ

โดยการสอบสวนจากตัวความโดยละเอียดรอบคอบทุกแง่ทุกมุม ทั้งนี้ ทนายความควรจะต้องแจ้งให้ตัวความทราบและเข้าใจว่าไม่ควรปิดบังอำพรางความจริง หรือบิดเบือนข้อเท็จจริง เพราะจะทำให้การนำข้อกฎหมายมาปรับข้อเท็จจริงคลาดเคลื่อนไปด้วย จะเกิดผลเสียแก่คดี เสมือนคนไข้ปิดบังอาการของโรคที่แท้จริง มิให้แพทย์รู้ แพทย์ย่อมวินิจฉัยโรคคลาดเคลื่อน แม้จะเป็นแพทย์ผู้เชี่ยวชาญประการใดก็ตาม ย่อมรักษาไม่ถูก

2) ได้จากพยานบุคคล

ข้อเท็จจริงที่ถูกต้อง อาจจะได้จากพยานบุคคลหรือผู้รู้เห็น ซึ่งได้แก่ประจักษ์พยาน, พยานบอกเล่า, พยานแวดล้อมกรณี รวมไปถึงพยานผู้เชี่ยวชาญหรือพยานผู้ชำนาญการด้วย

3) ได้จากพยานเอกสาร

พยานเอกสารนี้ หมายถึงเอกสารที่แท้จริง เช่น นิติกรรมสัญญาต่าง ๆ พิณัยกรรม บันทึกข้อตกลงต่าง ๆ ของผู้ตายในคดีมรดก ฯลฯ เป็นต้น

4) ได้จากวัตถุพยาน

ข้อเท็จจริงอาจจะได้จากพยานที่เป็นวัตถุที่หลงเหลือหรือร่องรอยต่าง ๆ ที่พอจะใช้ พิสูจน์ให้ความจริงได้ เช่น ซากกำแพง, หลักรแบ่งเขตที่ดินในคดีพิพาทเกี่ยวกับจำนวนเนื้อที่ ดิน, ร่องรอยการถูกรถยนต์ชน สัรณยนต์ที่หลุดลอกติดวัตถุที่ถูกชน ฯลฯ ดังนี้ เป็นต้น

ในด้านการสอบสวน เมื่อทนายความได้รับเอกสารหรือวัตถุที่เกี่ยวข้องเหล่านี้ ควร จะได้พิจารณาให้รอบคอบ อย่าเพิ่งเชื่อในกรณีมีเหตุสงสัยในเอกสาร เช่น ลายเซ็นชื่อ สีน้าหมึกแตกต่างกัน ควรสอบถามว่า สิ่งเหล่านี้เกิดเป็นมาอย่างไร เพราะว่าการยื่นหรือ ใช้เอกสารบกพร่องต่อศาล ทนายความอาจกลายเป็นผู้มีส่วนในกรณีเอกสารเหล่านั้นฝ่าย ตรงข้ามก็มีคู่ฉบับอยู่แล้ว แต่ไม่ตรงกัน เป็นต้น เป็นข้อที่ควรระมัดระวังไว้ด้วย

เมื่อสอบข้อเท็จจริงได้สมบูรณ์แล้ว ก็นำข้อเท็จจริงเหล่านั้นมาปรับเข้ากับข้อกฎหมาย ต่อไป ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ เป็นหลักโดยทั่วไป ยังไม่ได้แยกว่าลูกความมีฐานะเป็นโจทก์ หรือจำเลย ซึ่งจะได้ศึกษาต่อไป

ง) การนำข้อเท็จจริงไปปรับกับข้อกฎหมาย

ปัญหานำพิจารณาว่าตอนที่นำข้อเท็จจริงไปปรับกับข้อกฎหมายนั้น จะปรับให้เข้ากับข้อกฎหมายอย่างไร?

ถ้าสมมติข้อเท็จจริงปรากฏชัดว่า ลูกความถูกโต้แย้งสิทธิ เช่น เป็นผู้ให้กู้ลูกหนี้ ไม่ยอมใช้เงินคืน หรือเป็นเจ้าของบ้านให้เช่า ผู้เช่าไม่ชำระค่าเช่า หรือถูกรถยนต์ชน ผู้ชนไม่ยอมใช้ค่าเสียหาย ดังนี้ ต้องด้วยตัวบทหรือปรับตัวบทกฎหมายได้ตรง ๆ ไม่มี ปัญหา หรือในทางอาญาลูกความถูกทำร้าย, ถูกบุกรุก หรือถูกพนักงานสอบสวนตั้งข้อหา เกินความจริง ซึ่งเป็นเรื่องตรงตัวบทกฎหมาย ก็ไม่มีข้อยุ่งยาก ที่เป็นปัญหาเช่น ข้อเท็จจริงคาบเกี่ยวกัน จะปรับอย่างไรดี ยกตัวอย่างให้เห็นง่าย ๆ เช่น ความผิดเกี่ยวกับเพศ ซึ่งเป็นปัญหาสังคมอยู่ในขณะนี้ ทนายความจะต้องสอบให้ได้ความว่า หญิงผู้เสียหาย สมควรใจยินยอม หรือไม่ยินยอมใจ เช่น ชายหญิงเคยได้เสียกันมาก่อนหลายครั้ง ครั้ง

ก่อน ๆ หญิงก็ยินยอมด้วยดี แต่มาครั้งนี้ไม่สมัครใจด้วย สิ่งเหล่านี้เป็นประเด็นสำคัญสรุปข้อแพ้ชนะกันทีเดียว จำเลยอาจคิดว่าที่ผู้เสียหายไม่ยินยอมนั้นเป็นมารยาทหญิงจึงหักหาญน้ำใจด้วยกำลัง เพราะเหตุเคยได้เสียกันมาก่อน ดังนี้ ทนายความจะตั้งรูปคดีอย่างไร จะเป็นการสำคัญผิดในข้อเท็จจริงหรือไม่ ดังนี้ เป็นต้น หรือบางกรณีข้อเท็จจริงอาจไม่มีมูลความผิดทางอาญา คงมีแต่มูลความผิดในทางแพ่ง เช่น ขับรถไปต่างจังหวัดรถเสียระหว่างทาง ไปจ้างรถผู้อื่นลากเข้าเมืองโดยตกลงจะให้ค่าจ้าง เมื่อเขาลากให้แล้วกลับไม่มีเงินจ่าย ผู้รับจ้างแจ้งความว่าผู้จ้างฉ้อโกง กล่าวคือ อ้างว่าผู้จ้างหลอกลวงให้ทำงานให้แล้วไม่ยินยอมจ่ายค่าจ้าง ดังนี้ คงมีมูลความผิดทางแพ่งเท่านั้น เนื่องจากเป็นกรณีผิดสัญญาจ้างหรือบางเรื่องจะวินิจฉัยฐานความผิดเป็นฉ้อโกงหรือยกยกออก ต้องพิจารณาให้ดี เพราะถ้าหากตั้งรูปคดีผิดพลาดฟ้องร้องไปฐานหนึ่ง ข้อเท็จจริงในทางพิจารณาแตกต่างจากฟ้องอาจะ ถูกยกฟ้องได้ ตัวอย่าง เช่น ดำตกลงซื้อน้ำตาลทรายจากพ่อค้า 2 กิโลกรัม ซื้อแล้วฝากพ่อค้าไว้ก่อนจะกลับมารับของภายหลัง เนื่องจากจะต้องซื้อสินค้าอื่น ๆ อีก ขณะเดียวกันแดงก็ตกลงซื้อน้ำตาลทรายจำนวน $1\frac{1}{2}$ กิโลกรัม จากพ่อค้าคนเดียวกันโดยจำได้ว่าถุงใด เป็นของตน แดงฝากน้ำตาลไว้เช่นเดียวกัน เมื่อซื้อสินค้าอื่น ๆ เสร็จแล้ว แดงกลับมารับน้ำตาลทรายจากพ่อค้าโดยบอกและชี้ไปยังถุงซึ่งบรรจุน้ำตาล 2 กิโลกรัม ว่าเป็นของตน และให้พ่อค้าส่งมอบให้ทั้ง ๆ ที่รู้ว่าไม่ใช่ถุงของตน แต่ตนต้องการได้น้ำตาลถุงซึ่งมีจำนวนมากกว่าที่ตนซื้อ ดังนี้ นักศึกษาจะปรับข้อเท็จจริงนี้เข้ากับข้อกฎหมายว่าเป็นฉ้อโกงหรือยกยกออกเพื่อตั้งรูปคดี ดังนี้ เป็นต้น ถ้าตั้งผิดคดีอาจถูกยกฟ้องได้เช่นกัน

ในคดีแพ่งก็อาจมีปัญหายุ่งยากว่าจะดำเนินคดีในลักษณะใด ตัวอย่างเช่น ข้อเท็จจริงมีว่า ดำและแดงทำสัญญาซื้อขายขึ้นมาฉบับหนึ่งว่า ดำตกลงขายที่ดินของตนให้แดง 1 แปลง ราคา 1 ล้านบาท โดยแดงสัญญาว่าจะโอนกลับคืนให้ดำภายใน 2 ปี ในสัญญาบอกว่าการไปจดทะเบียนโอนที่ดินนั้นทำเป็นพิธีเท่านั้น โดยแท้จริงแล้วไม่ได้ซื้อขายกันจริง ทำกันหลอก ๆ เพื่อแดงจะได้นำสัญญาซื้อขายไปขอตั้งสร้างเครดิตเป็นหลักฐานว่า ตนเป็นเจ้าของที่ดินแล้ว จะไปขอกู้เงินนายทุนได้ง่าย ครั้นเมื่อดำโอนที่ดินให้แดงไปแล้ว แดงคิดไม่ซื้อเอาไปโอนขายให้ขาว ขาวโอนขายต่อไปยังบุคคลภายนอกเป็นทอด ๆ ไป ดังนี้ ดำจึงเป็นผู้เสียหายในคดีแพ่ง เกิดปัญหาว่าจะดำเนินคดีในลักษณะใดจึงจะเหมาะสม จะตั้งรูปคดีเป็นนิติกรรมอำพรางหรือกลฉ้อฉล หรือเจตนาลวงอันเกิดจากการสมรู้ของคู่กรณี อีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งจะเห็นว่าฟ้องได้ทุกฐาน แต่ฐานใดจะดีที่สุด เมื่อฟ้องไปแล้วศาลจะเห็นด้วยซึ่งไม่แน่นอนว่าฟ้องแล้วศาลอาจไม่เห็นด้วยก็ได้ เพราะฉะนั้น จึงขึ้นอยู่กับการวินิจฉัยและการตัดสินใจที่ถูกต้อง

โดยสรุปแล้ว การสอบสวนข้อเท็จจริงที่ถูกต้อง ย่อมเป็นช่องทางให้เกิดแนวโน้มในการตัดสินใจรับข้อกฎหมายได้ถูกต้อง ข้อสำคัญที่พึงระมัดระวังอย่างมากก็คือ เมื่อจะตัดสินใจดำเนินคดีในข้อกฎหมายใด ควรมีความเข้าใจในข้อกฎหมายนั้นอย่างแท้จริง ถ้ายังเป็นที่ยังสงสัยในข้อกฎหมายใด ควรจะศึกษาแนวคำพิพากษาฎีกาประกอบด้วย ถ้าในคำพิพากษาฎีกาก็ไม่มีปรากฏ ก็จำเป็นต้องอาศัยความคิดเห็นของนักนิติศาสตร์ทุกๆ ไปในตำรากฎหมายช่วยเหลือในการวางรูปคดี

ตอนที่ 1

การเตรียมคดีอาญาในฐานะโจทก์

ตามที่กล่าวมาข้างต้น เป็นเพียงพื้นฐานเบื้องต้นของการเตรียมคดีโดยการสอบข้อเท็จจริงโดยทั่ว ๆ ไป (ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการเตรียมคดี) ต่อไปนี้จะเข้าสู่การเตรียมเฉพาะคดี กล่าวคือ จะกล่าวถึงการเตรียมคดี “คดีอาญา”

1. ในฐานะเป็นโจทก์

การเตรียมในฐานะเป็นโจทก์แบ่งได้เป็น 2 ประเภท

ก) เพื่อเป็นโจทก์ดำเนินคดีเอง

ข) เพื่อเป็นโจทก์ร่วม

ก) กรณีเพื่อเป็นโจทก์ดำเนินคดีเอง

ในเบื้องต้นทนายความไม่ควรแนะนำให้ลูกค้าฟ้องร้องคดีอาญาเอง โดยจุดมุ่งหมายเพื่อใช้คดีอาญาบีบรัดคู่กรณีฝ่ายตรงกันข้าม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในคดีซึ่งเกือบจะไม่มีมูลทางอาญาเลย เช่น ในคดีกู้เงิน ลูกหนี้ผู้กู้ได้ทำสัญญากู้ไว้ให้เจ้าหนี้ผู้ให้กู้ยึดถือไว้แล้ว โดยลูกหนี้ยอมเสียดอกเบี้ยในอัตราสูงเกินกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้ แต่ในสัญญากู้จริง ๆ ได้กำหนดดอกเบี้ยกันไว้ตามอัตราที่กฎหมายกำหนด นอกจากนั้นเจ้าหนี้ผู้ไม่สุจริตยังเรียกให้ลูกหนี้ออกเช็คให้เจ้าหนี้อึดถือไว้อีกส่วนหนึ่งด้วย ทั้ง ๆ ที่ลูกหนี้มอบเช็คให้ไว้โดยมีเจตนาเพื่อประกันหนี้เท่านั้น ต่อมาลูกหนี้ผิดนัด เจ้าหนี้ได้ยึดมือทนายผู้เห็นแก่สินจ้างฟ้องเรียกเงินกู้ตามสัญญากู้ เท่านั้นยังไม่พอ ยังฟ้องคดีอาญาบีบลูกหนี้ในข้อหาออกเช็คไม่มีเงิน ทั้ง ๆ ที่การออกเช็คประกันหนี้ไม่มีมูลทางอาญาเลย เมื่อลูกหนี้เกรงว่าจะเสียอิสรภาพจำต้องหาเงินทองมาชำระหนี้เงินกู้ รวมถึงจำนวนเงินที่ปรากฏในเช็คด้วย ดังนั้น เป็นการกระทำที่ทารุณโหดร้ายไร้ศีลธรรม ทนายความคนใดประพฤติเช่นนี้ ย่อมได้ชื่อว่าตกเป็นเครื่องมือของทุจริตรชน อาศัยความรู้กฎหมายเบียดเบียนเพื่อนร่วมชาติ ถือได้ว่าเป็นการทรยศต่อวิชาชีพ เป็นตัวอย่างซึ่งทนายความที่ดีไม่ควรเอาเยี่ยงอย่าง เป็นหน้าที่ของนักกฎหมายทั้งหลายควรจะช่วยกันขจัดน้ำเน่าเหล่านี้ให้ออกจากวงการ ยกระดับวิชาชีพนี้ให้เป็นที่ยอมรับของสังคมตลอดไป

นักศึกษาอาจสงสัยว่าทนายความเช่นนี้มีในวงการด้วยหรือ คำตอบคงเป็นว่ามีครับ และมีจำนวนไม่น้อย เนื่องจากทนายความก็คือปุถุชนคนธรรมดาตนเอง ซึ่งในสังคมคนหมู่มากย่อมมีทั้งคนดีและเลวปะปนกัน ในแวดวงทนายความก็ย่อมมีทั้งดีและชั่วปะปนกัน จึง

ต้องมีบทบัญญัติควบคุมเกี่ยวกับมรรยาทของทนายดังกล่าว ในการใช้คดีอาญาบีบบังคับ
นักศึกษาจะเห็นว่า เป็นเรื่องก่อให้เกิดความเสียหายด้วยกันทุกฝ่าย ทำให้คดียืดเยื้อโดยไม่
สมควร ในคดีแพ่งบางเรื่องมีการใช้คดีอาญาบีบบังคับกันแต่กึ่งกันเป็นสาขาคดีถึง 7-8 คดี
ทำให้คดีรกโรงศาล ซึ่งนักกฎหมายที่ดีทั้งหลายไม่ควรแนะนำให้ลูกความกระทำ

ตัวอย่างเช่น คดีพิพาทเกี่ยวกับมรดกของผู้ตาย โจทก์ฟ้องเรียกร้องเอาส่วนแบ่งจาก
มรดก อ้างว่าผู้ตายทำพินัยกรรมยกให้โจทก์ จำเลยต่อสู้คดีว่าโจทก์ไม่ใช่ทายาทผู้ตาย ไม่มี
สิทธิเรียกร้องเอามรดก และพินัยกรรมที่อ้างมานั้นปลอม นอกจากนี้แล้ว จำเลยได้ใช้
คดีอาญาเป็นเครื่องมือฟ้องโจทก์ฐานปลอมเอกสารหวังจะให้โจทก์ถอนฟ้องคดีแพ่ง โจทก์
เดิมก็ฟ้องจำเลยเป็นคดีอาญารฐานฟ้องเท็จเป็นการตอบโต้ยืดเยื้อกันออกไป ดังนั้นเป็นต้น ทำให้
เสียภาพพจน์ของทนายความ นักศึกษาคงจะเคยได้ยินถ้อยคำประชดทนายความประเภท
นี้ เช่นว่า “คดีต้องสู้กันไป สู้กันมา จนในที่สุดฝ่ายแพ้ต้องคลาน ฝ่ายชนะต้องถือไม้เท้า
ลูกความผอมลงทุกที แต่ทนายความอ้วนขึ้น” ดังนั้น และแม้แต่ชนบางเชื้อชาติก็ยังเห็นว่า
ถ้าไม่จำเป็นจะไม่ดำเนินคดีกัน เช่น คนจีนถึงกับมีภาษิตว่า “เป็นความกินข้าวม้าดีกว่า”
ภาษากระเหรี่ยงบอกว่า “เป็นความนอนกับเมียดีกว่า” ดังนั้นเป็นต้น เพราะฉะนั้น การเป็น
ทนายความจึงต้องมีคุณธรรมประกอบด้วย อย่าเห็นแก่ประโยชน์จากลูกความจนเกินไป

แต่อย่างไรก็ตาม บางกรณีก็จำเป็นต้องดำเนินคดีอาญาเหมือนกัน เช่น ผู้เสียหายถูก
ทำร้ายแล้วไปแจ้งความร้องทุกข์ แต่พนักงานสอบสวนไม่ยอมรับแจ้ง หรือรับแจ้งความ
เหมือนกัน แต่ถ่วงคดีหรือสอบสวนล่าช้าไม่ให้ความเป็นธรรม หรือการสอบสวนเสร็จแล้ว
พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการมีความเห็นไม่ควรฟ้อง จะด้วยเหตุใดก็ตาม หรือ
การสอบสวนไม่ตรงกับความเป็นจริง เช่น ถูกทำร้ายฝ่ายเดียว แต่พนักงานสอบสวนตั้ง
รูปคดีเป็นวิวาททำร้ายร่างกายซึ่งกันและกัน หรือเราถูกทำร้ายจนบาดเจ็บสาหัส ฟันหัก
หมดทั้งปาก แต่พนักงานสอบสวนเอาบาดเจ็บธรรมดาเล็กๆ น้อยๆ อย่างนี้ จำเป็นต้อง
ดำเนินคดีด้วยตนเองโดยผ่านทนายความ เป็นต้น

เมื่อลูกความตัดสินใจว่าจะดำเนินการฟ้องร้องคดีอาญาแน่นอนแล้ว ทนายความควร
เตรียมคดีโดยสอบถามในข้อสาระสำคัญ ดังนี้

1. ความเป็นผู้เสียหาย

ความเป็นผู้เสียหายนี้ เป็นข้อสาระสำคัญเบื้องต้นที่จะชี้ให้เห็นว่า ลูกความที่มาติด
ต่อนั้นมีอำนาจฟ้องหรือไม่ ถ้าไม่ใช่ผู้เสียหายตามความหมายของกฎหมายแล้ว ย่อมไม่มี
อำนาจฟ้องด้วยตนเอง ส่วนอย่างไรจึงจะถือว่าเป็นผู้เสียหายตามกฎหมายนั้น คงเป็นไป
ตามนิยามที่ ป.วิ. อาญาบัญญัติไว้ในมาตรา 2(4) กล่าวคือ ลูกความต้องเป็นผู้เสียหายโดย

นิติบัญญัติ คือไม่มีส่วนรู้เห็นเป็นใจ หรือร่วมในการกระทำผิดนั้นด้วย ถ้าหากเป็นผู้รู้เห็นเป็นใจหรือร่วมในการกระทำผิดนั้นแล้ว แม้จะได้รับความเสียหายก็ไม่ใช่ผู้เสียหายตามกฎหมาย ไม่มีอำนาจฟ้องคดีอาญา ตัวอย่าง เช่น

คำพิพากษาฎีกาที่ 771/2493

โจทก์ฟ้องว่าจำเลยฉ้อโกง โดยใช้อุบายหลอกลวงโจทก์ว่าจะขายธนบัตรปลอมให้โจทก์ โจทก์หลงเชื่อว่าเป็นความจริง จึงจ่ายเงินให้จำเลยไป ความจริงจำเลยไม่มีธนบัตรปลอมเลย ดังนี้ โจทก์ไม่ใช่ผู้เสียหาย ไม่มีอำนาจฟ้องจำเลยฐานฉ้อโกงได้ เพราะข้อตกลงระหว่างโจทก์กับจำเลยเป็นข้อตกลงที่มีวัตถุประสงค์ผิดกฎหมาย

คำพิพากษาฎีกาที่ 78-79/2502

โจทก์จำเลยทะเลาะกันต่างคนต่างดำเนิน โดยจำเลยด่าก่อนโจทก์จึงด่าตอบ ดังนี้ โจทก์ไม่ใช่ผู้เสียหาย จะฟ้องว่าจำเลยดูหมิ่นซึ่งหน้าไม่ได้

คำพิพากษาฎีกาที่ 954/2502

หญิงยอมให้ผู้อื่นทำให้ตนแท้งลูกนั้น ถือว่าหญิงมีส่วนร่วมในการกระทำผิดด้วย จึงไม่ใช่ผู้เสียหาย ตาม ป.วิ. อาญา มาตรา 2(4) แม้หญิงนั้นจะถึงแก่ความตาย บิดาของหญิงนั้นก็ไม่มีสิทธิที่จะฟ้องผู้ที่ทำให้หญิงนั้นแท้งลูกได้

คำพิพากษาฎีกาที่ 1281/2503

ผู้กู้ที่ยอมตกลงในการกู้ให้เขาเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรานั้น ไม่ใช่ผู้เสียหาย ในกรณีความผิดฐานเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา

คำพิพากษาฎีกาที่ 1604/2508

การที่โจทก์จำเลยต่างขับรถโดยประมาท เป็นเหตุให้รถชนกันและโจทก์ได้รับบาดเจ็บ เมื่อโจทก์เป็นผู้กระทำการโดยประมาท โจทก์จึงมีส่วนในการกระทำผิดทางอาญาด้วย โดยนิติบัญญัติถือไม่ได้ว่าเป็นผู้เสียหาย

คำพิพากษาฎีกาที่ 1083/2510

ผู้ตายกับจำเลยสมัครใจชกมวยเอาเงินกันโดยมิได้รับอนุญาต จะถือว่าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นผู้เสียหายตามกฎหมายไม่ได้ เมื่อผู้ตายถึงแก่ความตายเพราะการชกมวยนั้น ผู้ตายก็ไม่ใช่ผู้เสียหายตามกฎหมาย

คำพิพากษาฎีกาที่ 223-224/2513

โจทก์จำเลยต่างสมัครใจเข้าวิวาททำร้ายกันและกัน โจทก์จึงมิใช่ผู้เสียหายตามกฎหมาย ไม่มีอำนาจฟ้องขอลงโทษจำเลยได้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1218/2517 (ประชุมใหญ่)

จำเลยที่ 1 กู้เงินโจทก์ไปโดยมอบใบทะเบียนเรือของตนให้โจทก์ยึดถือไว้เป็นประกัน ต่อมาพร้อมกับจำเลยที่ 2 ให้จำเลยที่ 2 ไปแจ้งความต่อพนักงานสอบสวนว่าใบทะเบียนเรือนั้นหายไปเป็นหลักฐาน ซึ่งทำให้จำเลยที่ 1 ขอให้กรมเจ้าท่าออกใบทะเบียนเรือให้จำเลยที่ 1 ใต้นาม และจำเลยที่ 1 จะสามารถขายเรือให้ผู้อื่นได้โดยไม่ต้องใช้ใบทะเบียนเดิมฉบับที่อยู่ที่โจทก์ แต่เมื่อการแจ้งความเท็จนั้นเป็นเรื่องที่จำเลยกระทำต่อเจ้าพนักงาน และตามคำแจ้งความนั้น จำเลยมิได้แจ้งเจาะจงกล่าวถึงโจทก์อันถือว่าโจทก์ได้รับความเสียหายโดยตรง โจทก์จึงไม่ใช่ผู้เสียหาย ไม่มีอำนาจฟ้องขอให้ลงโทษจำเลยฐานแจ้งความเท็จ

แนววินิจฉัยของศาลฎีกาที่ยกตัวอย่างมานี้ แสดงให้เห็นว่า แม้โจทก์จะได้รับความเสียหายโดยตรงจากการกระทำของจำเลย เช่น ถูกจำเลยตีศีรษะแตก ฯลฯ ก็ตาม แต่เมื่อโจทก์มีส่วนร่วมในการทะเลาะวิวาท ซึ่งถือว่าโจทก์มีส่วนร่วมในการกระทำผิดกฎหมายด้วย โจทก์จึงเป็นเพียงผู้เสียหายโดยพฤตินัย แต่ไม่ใช่ผู้เสียหายโดยนิตินัย โจทก์จึงไม่มีอำนาจฟ้องจำเลยในทางอาญา อำนาจฟ้องโดยแท้จริงเป็นของพนักงานอัยการซึ่งเป็นทนายแผ่นดิน

อนึ่ง ความผิดบางประเภทแม้จะมีผู้ได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำผิดนั้นก็ตาม ผู้ได้รับความเสียหายก็ไม่มีอำนาจฟ้อง เช่น ความผิดตามพระราชบัญญัติรถยนต์ ผู้ถูกรถยนต์ชนไม่มีอำนาจฟ้องคนขับรถฐานขับรถไม่มีใบอนุญาต (ฎ. 1140/2480) เอกชนไม่มีอำนาจฟ้องตามพระราชบัญญัติการพิมพ์ (ฎ. 125/2485) ผู้ได้รับสัมปทานเดินรถยนต์โดยสารไม่มีอำนาจฟ้องผู้นำรถยนต์รับคนโดยสารที่บัสเส้นทางสัมปทาน, เอกชนไม่มีอำนาจฟ้องความผิดฐานค้าที่ดินโดยไม่ได้รับอนุญาต อันเป็นความผิดตามประมวลกฎหมายที่ดิน (ฎ. 232/2512) ฯลฯ เป็นต้น อำนาจฟ้องคดีเหล่านี้เป็นอำนาจของพนักงานอัยการโดยเฉพาะ

2) เป็นผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหาย

ในกรณีลูกความเป็นผู้เสียหายโดยตรงย่อมไม่มีปัญหาในเรื่องอำนาจฟ้อง แต่อย่างไรก็ตาม มิได้หมายความว่าลูกความซึ่งไม่ใช่เป็นผู้เสียหายจะไม่มีอำนาจฟ้องเสียเลยก็หาไม่ แม้มิใช่ผู้เสียหายโดยตรง แต่ถ้าเขามีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายแล้ว เขาย่อมมีอำนาจฟ้องได้ ตัวอย่าง เช่น

2.1) สามีฟ้องคดีแทนภรรยา

หญิงมีสามีถูกทำร้ายโดยปกติแล้วกฎหมายอนุญาตให้หญิงนั้นฟ้องคดีอาญาได้ด้วยตนเอง โดยไม่ต้องได้รับความยินยอมจากสามี หากหญิงนั้นไม่ประสงค์จะดำเนินคดีด้วยตนเอง แต่ได้อนุญาตโดยชัดแจ้งให้สามีที่ชอบด้วยกฎหมายดำเนินคดีแทนตนได้ ดังนี้ สามี

หญิงยอมมีอำนาจฟ้องคดีอาญาแทนภรรยาตนได้ นอกจากนี้สามีหญิงมีอำนาจฟ้องคดีอาญาแทนหญิงผู้เป็นภรรยาโดยไม่ต้องได้รับอนุญาตจากภรรยา ถ้าเป็นกรณีภรรยาถูกทำร้ายถึงตาย หรือบาดเจ็บจนไม่สามารถจะจัดการฟ้องร้องเองได้ (ป.วิ. อาญา มาตรา 4 วรรค 2, มาตรา 5 (2)) แต่ทั้งนี้ต้องเป็นสามีภรรยาที่ชอบด้วยกฎหมาย ถ้าไม่ชอบด้วยกฎหมายไม่มีอำนาจฟ้องผู้ฆ่าภรรยาของตน (ฎ. 1056/2503)

2.2) ผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้อนุบาล

ในกรณีผู้เสียหายเป็นผู้เยาว์ หรือผู้ไร้ความสามารถ กฎหมายให้อำนาจผู้แทนโดยชอบธรรมของผู้เยาว์หรือผู้อนุบาลของผู้ไร้ความสามารถฟ้องคดีอาญาแทนได้ เฉพาะความผิดที่ได้กระทำต่อผู้เยาว์หรือผู้ไร้ความสามารถซึ่งอยู่ในความดูแล ทั้งนี้ เพื่อเป็นการรักษาผลประโยชน์ของผู้ที่ความสามารถบกพร่อง (ป.วิ. อาญา ม. 5 (1)) ตัวอย่าง เช่น

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 563/2517

ผู้เยาว์แม้จะได้รับความยินยอมจากบิดา ก็ไม่สามารถเข้าเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญาได้ ศาลขอที่จะสั่งให้แก้ไขข้อบกพร่องในเรื่องความสามารถในเรื่องความสามารถในการดำเนินคดีอาญาของกลุ่มความเสียหายก่อน เว้นแต่กรณีที่ไม่จำเป็นเพราะไม่เกิดประโยชน์แต่อย่างใด

2.3) ผู้มีความสัมพันธ์ในสายเลือดหรือครัวเรือน

ผู้เป็นบุพการีของผู้เสียหาย เช่น เป็นบิดา, มารดา, ปู่, ย่า, ตา, ยาย, ทวด หรือผู้สืบสันดานของผู้เสียหาย เช่น ลูก, หลาน, เหลน, ลื้อ สามีหรือภรรยาของผู้เสียหาย บุคคลเหล่านี้จะฟ้องคดีอาญาแทนผู้เสียหายที่แท้จริง ย่อมกระทำได้ แต่ต้องอยู่ในกรณีที่ผู้เสียหายถูกทำร้ายถึงตายหรือบาดเจ็บจนไม่สามารถจัดการเองได้เท่านั้น ดังนั้น หากผู้เสียหายยังสามารถจัดการเองได้ บุคคลเช่นที่กล่าวมาข้างต้นไม่มีอำนาจฟ้องคดีแทน (ป.วิ. อาญา มาตรา 5 (2)) ตัวอย่าง เช่น

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1384/2516 (ประชุมใหญ่)

วินิจฉัยว่า ผู้บุพการีตาม ป.วิ. อาญา มาตรา 5 (2) หมายถึงบุพการีตามความเป็นจริง แม้โจทก์จะมีได้จดทะเบียนสมรสกับมารดาผู้ตาย แต่เป็นบิดาของผู้ตายตามความเป็นจริง เมื่อผู้ตายถูกทำร้ายถึงตาย โจทก์ย่อมมีอำนาจฟ้องคดีแทนได้

2.4) ผู้จัดการหรือผู้แทนอื่น ๆ ของนิติบุคคล

ผู้จัดการหรือผู้แทนอื่น ๆ ของนิติบุคคล มีอำนาจฟ้องคดีแทนนิติบุคคลผู้เสียหาย เช่น ผู้จัดการของบริษัทจำกัด มีอำนาจฟ้องพนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งยกยอทรัพย์สินของบริษัท หรือมีอำนาจฟ้องผู้ออกเช็คซึ่งบริษัทเป็นผู้ทรง และธนาคารปฏิเสธการจ่ายเงินตาม

พ.ร.บ.ว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2497 หรือเจ้าอาวาสมีอำนาจฟ้องคดีอาญาซึ่งวัดเป็นผู้เสียหาย ดังนี้เป็นต้น (ป.วิ. อาญา มาตรา 5 (3))

2.5) ผู้แทนเฉพาะคดี

ในกรณีที่ผู้เสียหายที่แท้จริงเป็นผู้เยาว์ไม่มีผู้แทนโดยชอบธรรมหรือเป็นผู้วิกลจริตหรือคนไร้ความสามารถไม่มีผู้อนุบาล หรือมีแต่ไม่สามารถทำหน้าที่ได้ เช่น เจ็บป่วยหรือมีผลประโชยชน์ขัดกับผู้เยาว์หรือคนไร้ความสามารถนั้น ๆ เมื่อญาติของผู้นั้น หรือผู้มีประโยชน์เกี่ยวข้องร้องขอต่อศาลขอให้ตั้งเขาเป็นผู้แทนเฉพาะคดี เมื่อศาลตั้งผู้ร้องหรือบุคคลอื่นซึ่งยินยอมเป็นผู้แทนเฉพาะคดีนั้น ๆ แล้ว ผู้แทนเฉพาะคดีย่อมมีอำนาจฟ้องแทนผู้เสียหายที่แท้จริงได้ (ป.วิ. อาญา มาตรา 6)

2.6) ผู้รับมอบอำนาจให้ฟ้องคดี

นอกเหนือจากที่กล่าวมาแล้ว ตัวผู้เสียหายโดยแท้จริงอาจจะมอบอำนาจให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นผู้รับมอบอำนาจฟ้องคดีแทน ดังนั้น บุคคลผู้ได้รับมอบอำนาจย่อมมีอำนาจฟ้องคดีอาญาแทนผู้เสียหายได้ เช่น จำผู้เสียหายถูกขวดยกยอกทรัพย์สิ้นไป จำอาจมอบอำนาจให้แดงเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญาขวฯ ดังนี้ แดงย่อมมีอำนาจฟ้องคดีอาญาต่อขวฯได้

3) อายุความฟ้องร้องผู้กระทำผิด

ทนายความจะต้องตรวจสอบดูว่า คดีที่ลูกความจะให้ฟ้องร้องนั้นขาดอายุความฟ้องร้องแล้วหรือไม่ เพราะเหตุว่าอายุความฟ้องร้องผู้กระทำผิดนี้ เป็นปัญหาเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชน แม้จำเลยไม่ได้ยกขึ้นต่อสู้ไว้ในคดี ศาลก็มีอำนาจยกอายุความขึ้นเป็นประโยชน์แก่จำเลยโดยยกฟ้องโจทก์ได้

อายุความฟ้องร้องผู้กระทำผิดนี้ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 95 ได้กำหนดไว้ว่า ถ้ามิได้ฟ้องและได้ตัวผู้กระทำผิดมายังศาลภายในกำหนดดังต่อไปนี้ นับแต่วันกระทำความผิด เป็นอันขาดอายุความ

3.1) ยี่สิบปี สำหรับความผิดต้องระวางโทษประหารชีวิต จำคุกตลอดชีวิต หรือจำคุกยี่สิบปี

3.2) สิบห้าปี สำหรับความผิดต้องระวางโทษจำคุกกว่าเจ็ดปี แต่ยังไม่ถึงยี่สิบปี

3.3) สิบปี สำหรับความผิดต้องระวางโทษจำคุกกว่าหนึ่งปีถึงเจ็ดปี

3.4) ห้าปี สำหรับความผิดต้องระวางโทษจำคุกกว่าหนึ่งเดือนถึงหนึ่งปี

3.5) หนึ่งปี สำหรับความผิดต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่หนึ่งเดือนลงมา หรือต้องระวางโทษอย่างอื่น (ซึ่งได้แก่ โทษกักขัง, โทษปรับ, โทษริบทรัพย์)

นอกจากนี้ มาตรา 96 ได้บัญญัติว่า “ภายใต้บังคับมาตรา 95 ในกรณีความผิดอันยอมความได้ ถ้าผู้เสียหายมิได้ร้องทุกข์ภายในสามเดือนนับแต่วันที่รู้เรื่องความผิด และรู้ตัวผู้กระทำผิด เป็นอันขาดอายุความ”

ดังนั้น ในการเตรียมคดีต้องพิจารณาดูว่าคดีของลูกความได้ร้องทุกข์ไว้ภายในเวลาที่กฎหมายกำหนดหรือไม่ ถ้าลูกความไม่ได้แจ้งความร้องทุกข์ไว้ และพ้นกำหนดแล้วคดียอมขาดอายุความ ฟ้องร้องทางคดีอาญาไม่ได้ แต่ถ้าเวลายังเหลืออยู่ ควรจัดให้ลูกความดำเนินการร้องทุกข์ต่อพนักงานเจ้าหน้าที่หรือดำเนินการฟ้องร้องคดีไปภายในอายุความที่ย่อมทำได้ เช่น ความผิดตาม พ.ร.บ. ว่าด้วยความผิดอันเกิดจากการใช้เช็ค พ.ศ. 2497 ออกเช็คไม่มีเงิน ธนาคารปฏิเสธการใช้เงินตามเช็ค ดังนี้ ผู้เสียหายต้องร้องทุกข์ภายใน 3 เดือน นับแต่วันที่ธนาคารปฏิเสธการจ่ายเงิน มิฉะนั้นคดีจะขาดอายุความ

ถ้าหากได้ร้องทุกข์ไว้แล้ว การนับอายุความฟ้องร้องคงเป็นไปตามหลักมาตรา 95 ดังกล่าวข้างต้น

4) เขตอำนาจศาล

เขตอำนาจศาลเป็นสาระสำคัญในเบื้องต้นของการนำคดีเข้าสู่ศาล เพราะทนายความจะต้องนำคำฟ้องไปยื่นต่อศาลที่มีเขตอำนาจพิจารณาพิพากษา ถ้ายื่นผิดศาล เช่น ยื่นฟ้องต่อศาลที่คดีอยู่นอกอำนาจ ศาลนั้นย่อมไม่มีอำนาจพิจารณา ศาลอาจไม่รับฟ้องหรือถ้ารับไว้ก็ต้องพิพากษายกฟ้อง ถึงแม้ว่าโจทก์จะยังมีสิทธิยื่นฟ้องต่อศาลที่มีอำนาจได้อีกภายในกำหนดอายุความก็ตาม ก็ทำให้เสียเวลาสิ้นเปลืองแรงงานและค่าใช้จ่าย และที่สำคัญอาจยื่นไม่ทันภายในกำหนดอายุความ ทำให้ลูกความเสียหายได้ เพราะฉะนั้น ผู้เป็นทนายความจึงควรระมัดระวังในประเด็นนี้ด้วย โดยสอบสวนให้แน่ชัดว่าความผิดเกิดอ้างหรือเชื่อว่าเกิดในท้องที่ใดและท้องที่นั้นอยู่ในเขตอำนาจศาลใด จะได้ยื่นต่อศาลที่ถูกต้อง ทั้งนี้ ให้นำบทบัญญัติหมวด 3 อำนาจศาล ใน ป.วิ. อาญา มาใช้พิจารณาในเรื่องนี้

5) สิ่งที่เป็นสาระสำคัญจำเป็นต้องกล่าวในฟ้อง

เนื่องจากแบบฟอร์มของคำฟ้องมีรายการที่จะต้องระบุ เพราะฉะนั้น ทนายความต้องสอบสวนให้ปรากฏข้อความที่จะต้องกรอกลงในแบบคำฟ้องให้ครบถ้วน เช่น ชื่อ, นามสกุล, อายุของโจทก์ และจำเลย ที่อยู่ของจำเลย เพื่อส่งหมายนัดและสำเนาฟ้อง เชื้อชาติ, สัญชาติของโจทก์จำเลยและรายละเอียดตามที่ ป.วิ. อาญา มาตรา 158 กำหนดให้ต้องมี ทั้งนี้ อย่าลืมสอบสวนถึงวันเดือนปี, เวลาและสถานที่เกิดเหตุไว้ด้วย

นอกจากนี้ควรสอบสวนให้ละเอียดเกี่ยวกับผู้รู้เห็นเหตุการณ์พยานทั้งหลายอันได้แก่ พยานบุคคล, พยานเอกสาร, วัตถุพยาน ตามที่กล่าวไว้ในลักษณะทั่วไป

6) การดูสถานที่เกิดเหตุ

การดูสถานที่เกิดเหตุจะได้นำไปอธิบายในการเตรียมคดีเพื่อเป็นโจทก์ร่วม ซึ่งหลักการเหมือนกัน เมื่อได้ข้อเท็จจริงเช่นว่านี้แล้ว จึงรวบรวมทำเป็นสำนวนนำข้อเท็จจริงไปปรับเข้ากับข้อกฎหมายให้ถูกต้องตามหลักที่ได้ศึกษามาแล้ว ตั้งข้อหาหรือฐานความผิดต่อไป

สรุป การสอบสวนควรจะได้พิจารณาถึงฐานะของลูกความว่าเป็นผู้เสียหายตามความหมายของกฎหมายหรือไม่, ที่อ้างว่าได้รับความเสียหายนั้นเสียหายอย่างไร ได้มีส่วนร่วมในการกระทำผิดหรือไม่ รายละเอียดอื่น ๆ เช่น วัน เวลา สถานที่เกิดเหตุ อาวุธที่ใช้ เขตอำนาจศาล อายุความฟ้องร้อง ฯลฯ เป็นต้น แต่ที่สำคัญควรจะได้คำนึงถึงความเป็นธรรมแก่ผู้ถูกกล่าวหา ดังเช่นพนักงานสอบสวนที่ถูกกล่าวหาว่าไม่ให้ความเป็นธรรมด้วยแล้วจึงนำรายละเอียดเหล่านี้มาร่างหรือเรียบเรียงคำฟ้อง ซึ่งนักศึกษาจะได้ศึกษาหลักเกณฑ์ในโอกาสต่อไป

ข) กรณีเพื่อเป็นโจทก์ร่วม

หลักการส่วนใหญ่คงเหมือนกับเป็นโจทก์ฟ้องเอง โดยทนายความควรจะเริ่มด้วยการติดตามเรื่องราวตั้งแต่เริ่มมีการกระทำผิด มุ่งประเด็นในข้อเท็จจริงเหล่านี้

1. การแจ้งความของเจ้าทุกข์

ดูว่ามีการแจ้งความแล้วหรือยัง ถ้ายังก็ให้ดำเนินการแจ้งความร้องทุกข์ ถ้าแจ้งแล้วให้ดูว่าแจ้งตรงต่อความผิดที่เกิดขึ้นหรือไม่ มิฉะนั้นจะเป็นผลเสียหายถ้าฝ่ายตรงกันข้ามฟ้องฐานแจ้งความเท็จ หรือข้อเท็จจริงผิดพลาดศาลอาจยกฟ้องได้

2. การมอบพยานหลักฐานให้พนักงานสอบสวน

การมอบพยานหลักฐานให้พนักงานสอบสวนถูกต้องหรือไม่ หรือได้ช่วยพนักงานสอบสวนติดตามหาของกลางหรือวัตถุพยานนั้นอย่างไร คำว่าพยานหลักฐานนี้ หมายรวมถึงพยานบุคคล, เอกสาร, วัตถุ เช่น คดีทำร้ายร่างกาย วัตถุพยานได้แก่ มีด, ไม้, อาวุธต่าง ๆ เป็นต้น

3. การตรวจดูสถานที่เกิดเหตุ

คดีอาญาทุกเรื่องมักเกี่ยวพันกับสถานที่เกิดเหตุ การตรวจสถานที่ ๆ เกี่ยวข้องกับพยานบุคคลซึ่งจะต้องให้ปากคำนับว่าสำคัญ เพราะสามารถทำให้เข้าใจสภาพข้อเท็จจริงได้ชัดเจนขึ้น เช่น คดีฆาตกรรม, ปล้นทรัพย์, เพศ เช่น การข่มขืนกระทำชำเรา เป็นมาอย่างไร ก็จัดทำบันทึกไว้ กรณีบุกรุกหรือรยนต์ชนกัน ก็จะได้จัดทำแผนที่พิพาท แผนที่จุดชน จะได้ช่วยพนักงานสอบสวนให้ข้อเท็จจริงที่ถูกต้องที่สุด

ตอนที่ 2

การเตรียมคดีอาญาในฐานะจำเลย

ในวิชาชีพการเป็นทนายความ ทนายความจะเลือกเป็นแต่ทนายโจทก์ กล่าวคือฟ้องเป็นอย่างเดียว พอถูกความมาจ้างให้แก้ต่างในฐานะจำเลยกลับไม่กล้ารับ เพราะร่างหรือเรียบเรียงคำให้การไม่เป็น อย่างนี้ยังใช้ไม่ได้ การเป็นทนายความจะต้องเป็นได้ทั้งทนายโจทก์และทนายจำเลย สุดแล้วแต่ถูกความจะอยู่ในฐานะใด สรุปร่าง ๆ ว่า ทนายความต้องเป็นได้ทั้งฝ่ายรุกและฝ่ายรับ

ก) เป้าหมายของการเป็นทนายจำเลย

ปัญหาว่าอะไรคือเป้าหมายหรือหัวใจของการทำหน้าที่เป็นทนายจำเลย ทนายความต้องรู้ข้อเท็จจริงว่าจำเลยได้กระทำความผิดจริงหรือไม่ ข้อนี้เป็นสิ่งสำคัญ ถ้าปรากฏข้อเท็จจริงว่าจำเลยไม่ใช่ผู้กระทำความผิด ต้องหาทางช่วยเหลือให้พ้นข้อหาตามวิถีทางที่ถูกต้องของกฎหมาย เช่น แนะนำลูกความว่า ไม่ควรจะเสียเงินทองวิ่งเต้นล้มคดีแก่บรรดาเจ้าพนักงานของรัฐ แต่ถ้าจำเลยทำผิดจริง นักศึกษาอาจจะสงสัยว่าจะต้องช่วยให้พ้นโทษหรือไม่ หรือจะไม่ช่วยเลย บางคนอาจจะวิกพระวง อึดอัดใจ ถ้าช่วยคนผิดให้ไม่ต้องรับโทษ ก็เท่ากับเรามีส่วนร่วมทำให้สังคมยุ่งเหยิงเสียระเบียบ คนผิดก็จะได้ใจ ทำผิดก่อความเดือดร้อนให้กับสังคม แต่ถ้าเราไม่ช่วย เราจะเอาอะไรมาเป็นค่าใช้จ่ายยังชีพ เนื่องจากอาชีพทนายความไม่มีเงินเดือนเช่นอาชีพรับราชการ ไม่รับว่าความให้ก็ขาดรายได้ ผู้เขียนเชื่อว่านักศึกษาถ้าอยู่ในฐานะนี้คงจะหนักใจเหมือนกัน

เรื่องนี้ผู้เขียนมีความเห็นว่า ทนายความต้องช่วยเหลือ แต่การช่วยนั้นหมายถึงช่วยให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษตามความเป็นธรรมพอสมควรกับฐานความผิดตามความเป็นจริง หรือให้เหมาะสมกับผลกรรมที่ลูกความได้ทำขึ้น เช่น จำเลยทำผิดฆ่าคนโดยเจตนาธรรมดาเพราะบันดาลโทสะ เนื่องจากผู้ตายข่มเหงจำเลยด้วยเหตุไม่เป็นธรรม ตัวอย่างเช่น จำเลยเป็นคนพิการเป็นนอ้ย นั่งขอทานอยู่ปากซอยบ้านผู้ตาย ผู้ตายเดินเข้าออกซอยมักแกล้งจำเลยเสมอ ๆ โดยเขกศีรษะจำเลย พอจำเลยรับประทานอาหารก็แกล้งแยงจานอาหารไปวางไกล ๆ ให้จำเลยกั้ดร่างกายไปหยิบเอาจาน เป็นที่ขบขันของผู้ตาย ในวันเกิดเหตุผู้ตายแกล้งจำเลยอีก จำเลยโมโหจึงใช้มีดแทงส้อม ๆ ออกไป ถูกผู้ตายถึงแก่ความตาย พนักงานสอบสวนตั้งข้อหาฆ่าผู้อื่นโดยเจตนาและไตร่ตรองไว้ก่อน หรือข้อเท็จจริงเพียงแต่ป็นหน้าตาเข้าไปหาคนรักซึ่งเป็นบุตรของเจ้าของบ้าน แต่ถูกตั้งข้อหาและดำเนินคดีฐานบุกรุกเคหะสถานในเวลากลางคืน และพยายามลักทรัพย์ หรือจำเลยได้ทำร้ายผู้เสียหาย แต่ได้กระทำ

ลงโดยเจตนาป้องกันสิทธิของจำเลย แต่ถูกตั้งข้อหาและดำเนินคดีฐานพยายามฆ่าผู้อื่น ดังนี้
ทนายความต้องช่วยให้ได้รับโทษตามความเป็นจริง เช่นตามตัวอย่างข้างต้นให้ลูกความง่อย
ได้รับโทษฐานฆ่าผู้อื่นโดยเจตนา แต่มิใช่ลักษณะฉกรรจ์ จำเลยที่ป็นหน้าต่างไม่มีความผิด
ฐานพยายามลักทรัพย์ หรือจำเลยที่กระทำการโดยป้องกัน ถ้าชอบด้วยกฎหมายก็ไม่เป็น
ความผิด ดังนี้ เป็นต้น

ทนายความที่ดีต้องมีอุดมการณ์ ไม่ควรทำสิ่งที่สวนทางกับความถูกต้องเป็นจริง แม้
ลูกความจะยากจนหรือร่ำรวย ควรได้ให้ความยุติธรรม ทำนองเดียวกัน แม้จำเลยนั้นจะ
เป็นคดีซึ่งศาลขอแรงทนายความไม่มีค่าจ้างก็ตาม ทนายความจักต้องยึดมั่นในจริยธรรม คือ
อำนวยความสะดวกยุติธรรมให้แก่สังคม

ในบรรดาวิชาชีพทางกฎหมาย อาชีพทนายความนับว่าเป็นอาชีพที่มีเกียรติ มีศักดิ์
มีศรีในสังคมไม่น้อยไปกว่าด้านอื่น ๆ โดยเนื้อแท้หรือเจตนารมณ์ของการว่าความ ก็เพื่อ
ให้บุคคลที่ได้กระทำผิดได้รับโทษตามสมควรที่เขากระทำหรือตามผลกรรมของเขา ทนาย
มีภาระช่วยศาลหาความจริงเพื่อความยุติธรรม ถ้าจำเลยไม่ได้กระทำผิดต้องหาทางช่วยเหลือ
ให้พ้นผิด ในความคิดของชาวบ้านหรือสามัญชน หรือแม้แต่ทนายความบางท่านเข้าใจว่า
การว่าความให้ผู้กระทำผิดไม่ต้องรับโทษโดยศาลยกฟ้องของโจทก์แล้ว ถือว่าเป็นผู้มีความ
สามารถสูง หรือถือว่า “ว่าความเก่ง” ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าการเข้าใจเช่นนี้ น่าจะไม่ใช้
เจตนารมณ์ของการว่าความ ทนายความที่ดีพึงมีควรกระทำ เพราะการประพฤติเช่นนั้น
เท่ากับว่ามีส่วนทำให้สังคมยุ่งเหยิง คนทำผิดไม่ได้รับการลงโทษ ย่อมได้ใจ แม้จะหวังให้
เขาสำนึกแก้ตัวนั้นอาจะมี แต่หวังได้ยาก ในทำนองเดียวกัน ถ้าไม่มีมูลอาญา ทนายใช้
คดีอาญาบีบรัด ย่อมมีสมควร จริยธรรมข้อนี้ผู้เขียนขอฝากไว้กับนักศึกษาด้วย ถ้าเพียง
มีโอกาสใช้วิชาชีพในด้านนี้ หากไร้เสียซึ่งจริยธรรมเสียแล้วก็น่าเสียดาย ดังปราชญ์จีน
โบราณได้ให้คติไว้ว่า เป็นนักกฎหมายต้องคุมครองคนดี ถ้าเขาไม่ผิดต้องโอบอุ้ม ถ้าทำ
ผิดต้องลงโทษ อย่าปล่อยให้คนชั่วได้ใจ มิฉะนั้น คนดีก็จะถูกทำลาย หากปฏิบัติตรงกัน
ข้าม ก็เป็นที่น่าเสียดายที่ทำนทั้งหลายมาเรียนกฎหมายไปเพื่ออะไรกัน

เมื่อท่านในฐานะทนายความตกลงรับเป็นทนายแก้ต่างคดีให้กับจำเลยแล้ว ขั้นตอน
ต่อไปในหน้าที่ของท่านก็คือการเตรียมคดี โดยทั่ว ๆ ไป เมื่อลูกความมาปรึกษาในฐานะ
ที่เขาถูกฟ้องเป็นจำเลยคดีอาญา ฯลฯ ลูกความจะเล่าเหตุต่าง ๆ ที่เขาถูกฟ้อง ตามปกติ
เขาจะนำหมายรัดและสำเนาฟ้องในคดีอาญามาให้ทนายดูด้วย ในการเตรียมคดีก็คงอาศัย
การสอบข้อเท็จจริงเป็นหลักทำนองเดียวกับคดีอาญาทั่ว ๆ ไป แต่ในฐานะจ้ฉนลยในคดีอาญา
มีหลักใหญ่ ๆ ในการเริ่มต้น ดังนี้

1) ถ้าเป็นคดีอาญาที่ผู้เสียหายเป็นโจทก์ฟ้องเอง ก็ดูว่าศาลนัดได้สวนมูลฟ้อง วัน, เวลาใด ถ้าัยการเป็นโจทก์ก็ดูว่าศาลนัดสืบพยานโจทก์เมื่อใด ทนายความจะได้รู้วัน เวลาที่ต้องไปศาลตามกำหนดนัด

2) ตรวจสอบสำเนาคำฟ้องที่จำเลยนำมาเพื่อจะได้รู้ว่า จำเลยถูกฟ้องฐานอะไร เช่น ลักทรัพย์, ปล้นทรัพย์, ทำร้ายร่างกาย ฯลฯ ดังนี้ เป็นต้น ทั้งนี้จะได้เตรียมสู้คดีได้ถูกต้อง

3) ทำการสอบปากคำจำเลยโดยละเอียด ด้วยวิธีการบันทึกข้อความต่าง ๆ เอาไว้ ทนายความบางคนนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาประยุกต์ใช้ในการสอบปากคำ เช่น นำเครื่องบันทึกเสียง (Tape Recorder) บันทึกปากคำแทนการจดบันทึก ซึ่งนับว่าทุ่นเวลาการจด และสะดวกในการใช้ แต่ผู้เขียนเห็นว่า วิธีการบันทึกแล้วให้ลูกความลงลายมือชื่อไว้เป็นหลักฐานพร้อมพยาน จะช่วยป้องกันในการบิดเบือนปฏิเสธจากลูกความว่าไม่ได้ให้ถ้อยคำ เช่นนั้น ลูกความบางคนเมื่อแพ็คดีจะพาลโกรธทนายความกล่าวหาต่าง ๆ นานา รวมถึงการกล่าวหาว่าให้การไม่ตรงตามปากคำที่ให้ไว้ พาลไปถึงไม่ยอมจ่ายค่าทนายที่ค้างด้วย ดังนี้ ถ้าทนายความได้มีบันทึกและลายมือชื่อลูกความเช่นรับรองท้ายบันทึกไว้ ก็จะช่วยแก้ปัญหานี้ได้ดีกว่าการบันทึกในเครื่องบันทึกเสียง เพราะขาดการลงลายมือชื่อซึ่งต้องเสียเวลาในการพิสูจน์

ข) การสอบปากคำจำเลย

ในขั้นต้นควรชี้แจงให้จำเลยทราบว่า จำเลยต้องเล่าความจริงทั้งหมดอย่าได้ปกปิด ส่วนการหาวิธีแก้ไขนั้นเป็นหน้าที่ของทนายจะพิจารณาเอง ต้องเน้นเตือนจำเลยให้รู้ว่าอย่าเอาเรื่องไม่จริง หรือต่อเติมเสริมแต่งตัดทอนมาเล่าให้ทนายฟัง เพราะจะทำให้แนวทางในการต่อสู้คดีไขว้เขว อาจเป็นผลเสียหายแก่คดีได้ โดยปกติแล้วในชั้นแรกลูกความมักจะเล่าอย่างปิด ๆ บัง ๆ เช่น ปฏิเสธว่าไม่ได้ทำผิดตามฟ้อง เป็นเรื่องเขาถูกกล่าวหาว่า..... ฯลฯ ความจริงจำเลยเปล่าทำ.... แล้วก็เอาส่วนดีเกี่ยวกับตนเองมาเล่า ส่วนที่ร้ายมักเงียบเสีย เช่น อ้างว่าตนเองเป็นคนใจบุญสุนทานบริจาคเงินสร้างวัดสร้างวาจนาได้เป็นถึงมัททายก เป็นประธานลูกเสือชาวบ้านเขตโน้นเขตนี้ ปัจจุบันเป็นสมาชิกสภาจังหวัดนั้นจังหวัดนี้ แต่ที่จำเลยเป็นเจ้าของช่องโสเภณี กักขังหญิงสาวไว้รับแขกหากิน ตนเองกลับปกปิดเสีย ดังนี้ เป็นต้น การที่จำเลยปิดปากไม่พูดถึงความเลวร้ายของตนเอง อาจจะเป็นเพราะอับอายหรือเกรงว่าทนายไม่ช่วยถ้ารู้ความจริงก็เป็นได้ เรื่องทำนองนี้ ผู้เขียนเชื่อว่านักศึกษาวิชาอาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา และได้มีโอกาสทัศนศึกษางานราชทัณฑ์ ซึ่งคณะนิติศาสตร์เคยจัดไปดูงานในเรือนจำบางขวาง คงจะเคยและได้ยินกับหูตนเอง เมื่อสอบถามนักโทษถึงสาเหตุที่ต้องโทษ นักโทษส่วนใหญ่มักจะปฏิเสธว่าเขาไม่ได้กระทำความผิดแต่ก็ต้องรับโทษ

เพราะถูกค้นแก๊งกล่าวหา ส่วนใหญ่จะตอบด้วยประโยคทำนองเดียวกันว่า “เขาหาว่า ฯลฯ” ดังนี้ เป็นต้น

เมื่อเป็นดังนี้ บุคคลที่อยู่ในฐานะทนายความก็ต้องหาทางแก้ไขให้ได้มาซึ่งข้อความจริง ทนายความจึงต้องทำหน้าที่คล้ายพนักงานสอบสวน ต้องใช้จิตวิทยา รู้จักเกลี้ยกล่อม ให้ลูกความเล่าความจริง เปรียบไปทนายนั้นเหมือนแพทย์ ถ้าคนไข้บอกอาการไม่หมด หรืออำพรางหรือบอกเป็นอย่างอื่น แพทย์ก็วินิจฉัยโรคผิดพลาดยากต่อการเยียวยารักษา ให้ยากก็ไม่หาย ทนายความต้องใช้จิตวิทยา ทำให้จำเลยรู้สึกทนายนี้ไว้ใจได้และถ้าสามารถทำให้ลูกความรู้สึกว่าทนายจะคอยช่วยเหลือหวังดีต่อเขา จะทำให้ลูกความกล้าพูดความจริงยิ่งขึ้น ดังที่เคยศึกษากันมาแล้วว่า ถ้าเปรียบทนายความกับแพทย์ ทนายนั้นเสียเปรียบแพทย์ แพทย์นั้นมีเครื่องมือตรวจสอบอาการไข้ ส่วนทนายความไม่มีเครื่องมืออันใดที่จะตรวจสอบเรื่องราวที่ลูกความเล่าให้ฟัง ซึ่งไม่อาจรู้ได้ว่าจริงหรือเท็จเกินหรือขาด

โดยสรุปแล้ว การค้นหาเรื่องราวที่เป็นความจริงจากลูกความได้มากเท่าใดก็ยิ่งมีประโยชน์มากเท่านั้น เพราะฉะนั้น ทนายความต้องใช้ไหวพริบ, ปฏิภาณ, ศิลปะ, ชั้นเชิง, จิตวิทยา มาเป็นส่วนประกอบ

การปฏิบัติหน้าที่สอบถามแล้วบันทึกข้อความต่าง ๆ ที่เป็นมาว่า ลูกความเข้าไปเกี่ยวข้องกับเรื่องที่ถูกฟ้องอย่างไร ทำไมโจทก์จึงฟ้องร้อง ที่สำคัญลูกความมีข้อแก้ตัวอย่างไร ให้ลูกความบอกมา ข้อที่ควรระวังไม่ควรซักถามรวดเร็วโดยตลอด เพราะอาจทำให้ลูกความสับสนหลงลืมได้

อีกประการหนึ่งต้องสอบถามถึงเรื่องพยานหลักฐานต่าง ๆ ที่มีอยู่ หรือจะหาได้ในวันข้างหน้า หากเป็นพยานเอกสารก็ต้องขอตรวจดูถึงความถูกต้องและสมบูรณ์ ถ้าลูกความไม่ได้นำมาที่บันทึกนัดให้นำมาให้ดูภายหลัง ถ้าเป็นพยานบุคคล อย่าลืมบันทึกชื่อ นามสกุล อาชีพ ที่อยู่อาศัย (Address) ให้ครบถ้วน เพื่อประโยชน์ในการสอบปากคำเพื่อจะได้ใช้อ้างเป็นพยานในชั้นพิจารณาในโอกาสต่อไป และแม้แต่ลูกความซึ่งเป็นจำเลยก็ควรบันทึกชื่อ นามสกุล วันเดือนปีเกิด อายุ อาชีพ ให้ชัดเจน เพื่อเตรียมคำให้การต่อไป และที่สำคัญยิ่งยวด อย่าลืมหูดึงคำจ้างว่าความเสียก็แล้วกัน

หลักเหล่านี้บางส่วนนำไปปรับใช้กับคดีแพ่งได้ในฐานะทนายจำเลย ซึ่งจะต้องเพิ่มเติมบางประการ ซึ่งเรื่องนี้นักศึกษาจะได้ศึกษารายละเอียดภายหลัง

ค) การเรียกร้องค่าทนายเพิ่มเติม

เมื่อลูกความตกลงจ้างทนายความคนใดให้แก่คดีที่ตนตกเป็นจำเลยแล้ว ทนายความก็ดำเนินการยื่นคำให้การต่อสู้คดี จนถึงชั้นโจทก์นำพยานมาสืบพินิจจนความผิดของจำเลย

มีข้อนำคิดว่าถ้าตอนรับเป็นทนายความให้จำเลยนั้น ทนายความเชื่อว่าจำเลยบริสุทธิ์ จึงได้เรียกค่าจ้างในราคาต่ำ เช่น เป็นคดีลักทรัพย์ในคลังเก็บสินค้า ทนายความเรียกค่าว่าความ โดยตกลงดำเนินการจนกว่าคดีจะถึงที่สุด 30,000 บาท ครั้นโจทก์นำสืบพินิจปรากฏว่า โจทก์มีประจักษ์พยานยืนยันว่าเห็นจำเลยกับพวกที่หลบหนีไป ได้ลักทรัพย์ในคลังสินค้าโจทก์ โดยนำรถบรรทุกไปขนสินค้ามีมูลค่า 100,000 บาท ทั้งคำพยานโจทก์มีน้ำหนักน่าเชื่อถือ รับฟังได้ว่าจำเลยทำผิดจริง ทนายความบางคนเรียกค่าจ้างเพิ่มจากข้อตกลงเดิม จะโดยเหตุใดก็ตาม เช่น เห็นว่าค่าจ้างที่ตกลงไว้แต่แรกนั้นน้อยไป ไม่คุ้มค่าเหนื่อยสำหรับการแก้ต่างคดีให้คนทำผิดและได้ทรัพย์ไปเป็นเงินเรือนแสนบาท หรือคิดเป็นการลงโทษจำเลยไปในตัว ฯลฯ เหล่านี้เป็นต้น ถึงแม้จำเลยจะยินยอมเพิ่มค่าจ้างให้ตามที่เรียกร้อง จะด้วยเหตุใดก็ตาม เช่น เกรงว่าทนายจะไม่ช่วยเหลือเต็มที่ ดังนี้ ผู้เขียนเห็นว่าทนายความไม่ควรประพฤติเช่นนี้ แต่ควรจะรักษาข้อตกลง เพราะนอกจากจะเป็นการประพฤติที่ขาดคุณธรรมแล้ว ยังอาจจะเป็นความผิดเกี่ยวกับมรรยาททนายความด้วย เว้นแต่ลูกความจะเพิ่มเติมให้ด้วยความพอใจของตัวผู้นั้น เหมือนนักศึกษาชายไปตัดผมหรือนักศึกษาหญิงไปตัดผม ช่างตัดผมก็ดี ช่างเสริมสวยก็ดี ตัดหรือตัดผมให้เพียงครั้งเดียวแล้วเรียกเงินเพิ่มมิฉะนั้นไม่ทำต่อให้นักศึกษาก็คงไม่พอใจดูจกัน